

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE SECURITY ENVIRONMENT AT THE GLOBAL LEVEL

Падалка А.М., д.ю.н., доцент,
начальник Департаменту господарського забезпечення
Служба безпеки України

Пашинська І.В., д.філос.,
старший судовий експерт

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

У статті проаналізовано сучасні виклики та загрози, які впливають на формування безпекової архітектури у світі. Досліджено ключові чинники, що зумовлюють трансформацію глобального безпекового середовища, серед яких технологічний розвиток, зростання геополітичної напруги, гібридні загрози, зміна клімату та нові форми тероризму. Встановлено, що сучасне безпекове середовище на глобальному рівні формується під впливом таких ключових факторів: геополітичні конфлікти та протистояння; транснаціональні загрози; кліматичні зміни та екологічна безпека; енергетична безпека; міграційні кризи та гуманітарні виклики.

Особливу увагу приділено аналізу ролі міжнародних організацій у забезпеченні колективної безпеки. Висвітлено тенденції посилення регіоналізації безпеки, зокрема через створення нових альянсів і механізмів співпраці. Розглянуто вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування кібербезпекового середовища, а також значення стійкості держав до асиметричних загроз.

Акцентовано увагу на тому, що сучасне безпекове середовище на глобальному рівні формується під впливом таких ключових факторів: геополітичні конфлікти; транснаціональні загрози; кліматичні зміни та екологічна безпека; енергетична безпека; міграційні кризи та гуманітарні виклики; міжнародні організації та дипломатія.

Також зазначено, що найближчі 5-10 років глобальне безпекове середовище буде характеризуватися зростаючою комплексністю, що поєднує традиційні загрози (геополітичні конфлікти, тероризм) із новими викликами (кліматичні зміни, технологічні ризики, міграційні кризи). Для ефективного відповіді на ці загрози необхідно буде розвивати нові підходи до міжнародної співпраці, управління ресурсами, а також інвестиції в інновації та стабільність на глобальному рівні.

Запропоновано низку стратегічних рекомендацій для вдосконалення глобального безпекового управління з акцентом на превентивні заходи, адаптивні механізми реагування та міжсекторальну співпрацю. Узагальнено сучасні підходи до побудови стійких систем безпеки, які враховують виклики динамічного та взаємопов'язаного світу.

Ключові слова: безпекове середовище, глобальні виклики, міжнародна безпека, гібридні загрози, кібербезпека, колективна безпека.

The article analyzes modern challenges and threats that affect the formation of the security architecture in the world. The key factors that determine the transformation of the global security environment are investigated, including technological development, growing geopolitical tension, hybrid threats, climate change and new forms of terrorism. It is established that the modern security environment at the global level is formed under the influence of the following key factors: geopolitical conflicts and confrontation; transnational threats; climate change and environmental security; energy security; migration crises and humanitarian challenges.

Particular attention is paid to the analysis of the role of international organizations in ensuring collective security. The trends of increasing regionalization of security are highlighted, in particular through the creation of new alliances and cooperation mechanisms. The impact of information and communication technologies on the formation of the cybersecurity environment is considered, as well as the importance of the resilience of states to asymmetric threats.

Attention is focused on the fact that the modern security environment at the global level is being shaped by the following key factors: geopolitical conflicts; transnational threats; climate change and environmental security; energy security; migration crises and humanitarian challenges; international organizations and diplomacy.

It is also noted that in the next 5-10 years, the global security environment will be characterized by increasing complexity, combining traditional threats (geopolitical conflicts, terrorism) with new challenges (climate change, technological risks, migration crises). To effectively respond to these threats, it will be necessary to develop new approaches to international cooperation, resource management, as well as investments in innovation and stability at the global level.

A number of strategic recommendations are proposed for improving global security governance, with an emphasis on preventive measures, adaptive response mechanisms, and intersectoral cooperation. Modern approaches to building resilient security systems that address the challenges of a dynamic and interconnected world are summarized.

Key words: security environment, global challenges, international security, hybrid threats, cybersecurity, collective security.

Дослідження безпекового середовища є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, оскільки світова спільнота стикається зі зростаючою кількістю як традиційних, так і нових викликів.

Драматичні події, що відбуваються нині у світі, насамперед війна, розв'язана РФ, що володіє ядерною зброєю та досі є постійним членом Ради Безпеки ООН, проти України, яка свого часу відмовилася від ядерної зброї в обмін на міжнародні безпекові гарантії, випробовують на міцність і життєздатність наявні механізми забезпечення миру та безпеки, перевіряють на практиці ефективність міжнародних організацій та альянсів, активізують пошуки нових механізмів забезпечення глобальної, регіональної та національної безпеки. Така ситуація суттєво ускладнює

формування державами політики у сфері національної безпеки, потребує диверсифікації заходів, посилення традиційних безпекових механізмів для недопущення загроз безпекового середовища на глобальному рівні.

Тому наукове осмислення цих процесів є важливим, що зокрема сприятиме розробці ефективних стратегій забезпечення як національної, так і міжнародної безпеки. Також це дослідження є важливим не лише для розуміння сучасних проблем, але й для прогнозування майбутніх трендів і розробки ефективних механізмів превентивного реагування.

Стан наукового дослідження. Українські вчені приділяють значну увагу дослідженню безпекового середовища, зокрема на глобальному рівні. Вони вивчають геополітичні, військові, економічні, кібернетичні та еко-

логічні аспекти глобальної безпеки, а також місце України в сучасній системі міжнародних відносин. До відомих українських дослідників, що зробили значний внесок у цю сферу слід віднести: Богдановича В. Ю., Бочарнікова В. П., Горбуліна В. П., Ільшова О. А., Качинського А. Б., Ковалівську С. В., Резнікову О. О., Ситник Г. П., Торову А. та інших.

Метою дослідження є визначення основних тенденцій розвитку безпекового середовища на глобальному рівні.

Вклад основного матеріалу. Сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, умов і загроз, які впливають на рівень безпеки країни, регіону або світу визначено, як безпекове середовище. Воно визначає ступінь захищеності від потенційних або реальних небезпек і забезпечення стабільного розвитку суспільства.

Визначень понять «безпекове середовище», його обґрунтування у нормативно-правових документах України немає, використовується поняття на рівні розмовному. Втім вчені приділяли увагу вивченню даному питанню, зміст якого кожен розкривав по-різному.

Такі вчені, як Богданович В. Ю., Ільшов О. А., Комаров В. С. та інші безпекове середовище розкривають зі сторони геополітичної, політико-дипломатичної, воєнної, інформаційної та інших сфер, де зароджуються, існують, накопичуються або проявляються сприятливі умови або небезпечні явища, потенційні та реальні загрози реалізації національних інтересів [1, с. 33].

На томість Бочарніков В. П., Свешніков С. В. безпекове середовище відносять до сукупності зовнішніх і внутрішніх відносин між діючими силами в усіх сферах національної безпеки, а також умов, факторів і обставин, які певним чином впливають або можуть впливати на ці відносини» [2, с. 6].

Резнікова О. О., до безпекового середовища відносить комплекс актуальних для певної території або території України загалом чинників, що впливають на рівень захищеності на цій території цивільного населення, органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання» [3, с. 114].

Аналізуючи різні наукові погляди та звертаючи на виміри, які стоять перед безпековим середовищем, до основних компонентів вважаємо за необхідне віднести: політичний вимір (стабільність політичних інститутів і урядів, геополітичні відносини між державами, міжнародна дипломатія та співпраця); військовий аспект (наявність або відсутність військових конфліктів, стратегічний баланс сил і контроль над озброєннями, роль міжнародних безпекових альянсів (НАТО, ООН тощо); економічний фактор (стійкість економічних систем і доступ до ресурсів, енергетична безпека та глобальні ринки, вплив санкцій, торговельні війни і фінансова криза); соціальний вимір (рівень соціальної згуртованості та внутрішньої стабільності, міграційні процеси, біженці та демографічні зміни, загрози тероризму, екстремізму та організованої злочинності); технологічний фактор (розвиток інформаційних технологій і кібербезпека, вплив технологій на оборонну спроможність, загрози дезінформації та кібератак); екологічний і кліматичний вимір (зміна клімату та її вплив на безпеку, ресурсні конфлікти (вода, продовольство), захист від природних і техногенних катастроф).

Слід відзначити, що формування безпекового середовища в Україні, особливо нині в умовах війни, яку нав'язала росія, є ще більш необхідною в практичній безпековій площині і актуальною з погляду безпекознавства як науки.

Безпекове середовище є ключовим фактором у формуванні національної та глобальної політики, а його динаміка вимагає постійного моніторингу та адаптації [4, с. 47].

Якщо розглядати безпекове середовище на глобальному рівні, то вона має відмінність в питанні стабільності, миру і безпеки між державами та народами. Сучасне без-

пекове середовище на глобальному рівні формується під впливом таких ключових факторів:

1. Геополітичні конфлікти та протистояння: військові конфлікти, такі як війна в Україні, мають значний вплив на глобальну безпеку; конкуренція між великими державами, зокрема США, Китаєм і Росією, призводить до нового рівня стратегічного суперництва.

2. Транснаціональні загрози: тероризм залишається серйозною загрозою, особливо в нестабільних регіонах; організована злочинність і наркоторгівля мають глобальні наслідки; кіберзагрози, включаючи кібератаки на критичну інфраструктуру та дезінформацію, стають все більш поширеними.

3. Кліматичні зміни та екологічна безпека: зміна клімату впливає на міграцію населення, ресурси та продовольчу безпеку; проблеми, пов'язані зі стихійними лихами, такими як урагани, посухи та повені, викликають гуманітарні кризи.

4. Енергетична безпека: залежність від викопного палива та перехід до відновлюваної енергетики створюють нові виклики для стабільності глобальних енергетичних ринків; енергетична криза через санкції та конфлікти впливає на міжнародні відносини.

5. Міграційні кризи та гуманітарні виклики: війни, економічна нестабільність та екологічні катастрофи сприяють збільшенню кількості біженців і внутрішньо переміщених осіб; країни стикаються з труднощами в управлінні міграційними потоками та наданні гуманітарної допомоги [5, с. 11].

6. Міжнародні організації та дипломатія: ООН, НАТО, ЄС та інші міжнародні організації відіграють ключову роль у підтримці миру та безпеки; міжнародна співпраця важлива для подолання глобальних викликів, таких як ядерна безпека та контроль над озброєннями.

Також безпекове середовище на глобальному рівні характеризується високою динамікою, комплексністю та невизначеністю. Воно вимагає адаптивних стратегій, міжнародної співпраці та інноваційних підходів для забезпечення миру і стабільності.

Більшість вчених до основних тенденцій розвитку безпекового середовища на глобальному рівні, відносять:

– **зростання геополітичного суперництва:** конкуренція між великими державами (США, Китай, Росія) за вплив на глобальній арені; переоцінка ролі традиційних військових блоків, таких як НАТО, а також розширення впливу альтернативних альянсів;

– **посилення кіберзагроз і інформаційної війни:** кібератаки на урядові установи, фінансові системи та критичну інфраструктуру стають більш поширеними; дезінформація і маніпуляції в медіапросторі використовуються як інструмент гібридних війн;

– **зміна характеру військових конфліктів:** війни стають менш традиційними і більше схожі на гібридні конфлікти, де використовуються одночасно військові, економічні, інформаційні та кібернетичні методи;

– **зростання ролі міжнародних та регіональних організацій:** посилення ролі дипломатії в запобіганні військових конфліктів і врегулюванні криз;

– **кліматичні зміни та екологічна безпека:** зміна клімату стає серйозною загрозою безпеці через збільшення кількості стихійних лих, конфлікти через ресурси (вода, продовольство); виникає необхідність у міжнародній співпраці для запобігання екологічним катастрофам;

– **енергетична безпека та енергетичний перехід:** геополітична конкуренція навколо постачання енергоносіїв (газ, нафта, рідкісні метали) загострюється;

– **посилення міграційних криз:** держави стикаються з викликами щодо інтеграції біженців і забезпечення соціальної стабільності;

– **вплив технологічних інновацій:** розвиток штучного інтелекту, квантових технологій і автономних систем;

– **зростання нерівності та соціальні конфлікти:** економічна нерівність і соціальна несправедливість можуть призводити до зростання внутрішньої нестабільності та протестів;

– **пандемії та біологічна безпека:** пандемія COVID-19 підкреслила вразливість глобальної системи охорони здоров'я; зростає увага до біологічної безпеки, включаючи загрози біотероризму.

Як бачимо, глобальне безпекове середовище є динамічним і нестабільним. Воно вимагає комплексних підходів, багатосторонньої співпраці та інноваційних рішень для забезпечення миру і стабільності.

Якщо розглядати динаміку трендів безпекового середовища на глобальному рівні то її зміни відображають, як короткострокові (5–10 років), так і довгострокові процеси, що базуються на зміні геополітичної ситуації, технологічних інноваціях, соціальних та економічних трансформаціях.

Досліджуючи контекст безпекового середовища в найближчі 5–10 років, динаміки можливих загроз буде характеризуватися високою невизначеністю та змінюваністю. Протягом наступних років можна очікувати, що в безпековому середовищі глобального рівня з'являться кілька важливих тенденцій, які будуть впливати на стабільність, мир та міжнародні відносини. До яких на нашу думку, слід віднести:

1. Ескалацію геополітичного суперництва:

1.1. США проти Китаю. Підвищена конкуренція між США та Китаєм у військовій, економічній і технологічній сферах. Китай активно зміцнює своє стратегічне становище в Азії, Африці та Латинській Америці, що створює нові виклики для американської гегемонії.

1.2. Росія та її позиції в Європі. Після вторгнення в Україну і посилення міжнародних санкцій Росія, ймовірно, зосередиться на зміцненні своїх альянсів із Китаєм, Індією та іншими країнами, одночасно намагаючись мінімувати свій міжнародний ізоляціонізм.

1.3. Регіональні конфлікти. Вони можуть стати основною платформою для глобальних напружень, наприклад, у Східній Азії (Тайвань), на Близькому Сході (Іран, Сирія) або в Африці (Конго, Сахел).

2. Розвиток технологій та нові кіберзагрози:

2.1. Кібербезпека. Очікується значний розвиток і вдосконалення кібератак, включаючи не тільки державні кібероперації, а й атаки на критичну інфраструктуру. Протистояння в кіберпросторі стане однією з основних складових глобальних конфліктів.

2.2. Інтеграція штучного інтелекту та автоматизації. Використання штучного інтелекту (ШІ) в оборонних системах та розвідувальних організаціях стане нормою. Однак це також несе ризики, зокрема у контексті автономних озброєнь і систем спостереження.

2.3. Мобільні технології та кібертероризм. Поширення технологій 5G, Інтернету речей (IoT) та мобільних додатків створить нові можливості для атак на критичні інфраструктури, зокрема через біометрію і інші системи ідентифікації.

3. Зміна клімату як ключова безпекова загроза:

3.1. Екологічні катастрофи. Очікується, що частота та інтенсивність природних катастроф, пов'язаних із кліматичними змінами (урагани, посухи, повені), зростатиме. Це, ймовірно, викликатиме соціальні та політичні наслідки, зокрема через переміщення населення та боротьбу за ресурси (вода, продовольство).

3.2. Міжнародні конфлікти через ресурси. Вже зараз є спроби контролювати ключові ресурси, такі як вода, рідкісні метали, що може призвести до економічних та політичних суперечок між державами.

4. Гібридні війни та неорганізовані конфлікти:

4.1. Змішане використання військових та невоєнних методів. Держави все більше переходять до гібридних методів ведення війни, що поєднують військові дії,

економічні санкції, інформаційні операції, кібератаки та дипломатичний тиск. Це дозволяє досягати стратегічних цілей, мінімізуючи прямі військові зіткнення.

4.2. Активізація мілітаризованих неурядових акторів. Терористичні організації, зокрема РФ продовжуватимуть застосовувати нетрадиційні методи ведення бойових дій, включаючи дрони та інші технології для терору.

5. Посилення соціальних протестів та внутрішніх конфліктів:

5.1. Соціальна нерівність та політична нестабільність. У ряді країн спостерігається зростання соціальної напруги через економічну нерівність, безробіття, високі ціни на житло та інші фактори. Це може призвести до масштабних протестів, що буде мати глобальні наслідки, впливаючи на внутрішню стабільність і міжнародні відносини.

5.2. Наростання політичної радикалізації. У багатьох країнах посилюється політична поляризація. Це може призвести до внутрішніх заворушень, боротьби за владу та подальшої фрагментації політичних систем.

6. Енергетична безпека та перехід до відновлюваних джерел енергії:

6.1. Конкуренція за енергетичні ресурси. Пошук нових джерел енергії (наприклад, нафта, газ, сонячна та вітрова енергетика) стане предметом глобальних стратегічних суперечок. Проте одночасно буде спостерігатися швидкий перехід до відновлюваних джерел енергії, що вимагатиме нових політичних та економічних рішень.

6.2. Диверсифікація постачання енергії. Це може спричинити значні зміни в геополітичній карті, зокрема, для країн, що залежать від експорту енергоносіїв.

7. Міграційні кризи та біженці:

7.1. Нестабільність в уразливих регіонах. Збройні конфлікти, непередбачувана війна в Україні, зміна клімату та економічні проблеми в ряді країн, зокрема в Африці та на Близькому Сході, спричинять нові хвилі міграції. Ці процеси можуть посилити напруженість у приймаючих країнах і сприяти новим політичним, економічним та безпековим викликам.

7.2. Стійкість міграційної політики. Країни будуть змушені розробляти більш ефективні стратегії управління міграцією, в тому числі через інтеграцію біженців, але також через посилення прикордонного контролю і загрози для внутрішньої безпеки.

8. Зростання значення міжнародних організацій і нових альянсів:

8.1. Відновлення і трансформація міжнародних організацій. Оскільки традиційні організації, як ООН та НАТО, стикаються з новими викликами, буде спостерігатися зростання значення регіональних альянсів, наприклад, Індо-Тихоокеанської стратегії або угруповань як БРІКС і ШОС, які формують альтернативу західним інституціям.

Отже ми бачимо, що найближчі 5–10 років глобальне безпекове середовище буде характеризуватися зростаючою комплексністю, що поєднує традиційні загрози (геополітичні конфлікти, тероризм) із новими викликами (кліматичні зміни, технологічні ризики, міграційні кризи). Для ефективної відповіді на ці загрози необхідно буде розвивати нові підходи до міжнародної співпраці, управління ресурсами, а також інвестиції в інновації та стабільність на глобальному рівні.

Висновки. Безпекове середовище – це сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, умов і загроз, які впливають на рівень безпеки країни, регіону або світу. Ці фактори визначають ступінь захищеності від потенційних або реальних небезпек і забезпечення стабільного розвитку суспільства.

До основних компонентів безпекового середовища віднесено: політичний вимір; військовий аспект; економічний фактор; соціальний вимір; технологічний фактор; екологічний і кліматичний вимір.

Безпекове середовище є ключовим фактором у формуванні національної та глобальної політики. Глобальне безпекове середовище посідає важливе місце в сфері наукового дослідження даного питання, є динамічним і нестабільним. Воно вимагає комплексних підходів, багатосторонньої співпраці та інноваційних рішень для забезпечення миру і стабільності.

Акцентовано увагу на тому, що сучасне безпекове середовище на глобальному рівні формується під впливом таких ключових факторів: геополітичні конфлікти; транснаціональні загрози; кліматичні зміни та екологічна безпека; енергетична безпека; міграційні кризи та гуманітарні виклики; міжнародні організації та дипломатія.

Сучасне глобальне безпекове середовище характеризується швидкою динамікою, багатовимірними загрозами та зростаючою взаємозалежністю між державами. Останніми роками світ зіткнувся з низкою глобальних криз, що змінили уявлення про традиційні і нетрадиційні виклики безпеці. Аналіз стану безпекового середовища дозволяє окреслити тренди безпекового середовища на глобаль-

ному рівні та спрогнозувати майбутній розвиток подій (5–10 років).

А саме зазначено, що безпекове середовище на глобальному рівні продовжуватиме еволюціонувати під впливом взаємодії геополітичних, технологічних, економічних та екологічних факторів. Основні тенденції включають:

1. Ескалацію геополітичного суперництва.
2. Розвиток технологій та нові кіберзагрози.
3. Зміна клімату як ключова безпекова загроза.
4. Гібридні війни та неорганізовані конфлікти.
5. Посилення соціальних протестів та внутрішніх конфліктів.
6. Енергетична безпека та перехід до відновлюваних джерел енергії.
7. Міграційні кризи та біженці.
8. Зростання значення міжнародних організацій і нових альянсів.

Тому майбутнє глобальної безпеки залежатиме від здатності держав співпрацювати у протидії спільним загрозам, розробляти інноваційні рішення і підтримувати баланс між національними інтересами та глобальною стабільністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданович В. Ю., Ільяшов О. А., Комаров В. С., Олексіюк В. В. Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (72). С. 33.
2. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпекове середовище 2030 : монографія. Київ : Майстер Книг, 2019. 76 с.
3. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.
4. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.
5. Торова А., Корабльова О., Єпігулашвілі М., Копіна О. та ін. Самофасилітація безпеки у громаді : методичний посібник. Київ, 2019. 52 с.